

## **MECLİS-İ MEBUSAN'DA MUSEVİ VEKİLLER VE FAALİYETLERİ (1908- 1912)**

**Ahmet KISA\***

### **Özet**

19. yüzyılda Osmanlı Devleti, toplumu oluşturan bütün unsurları yönetime dahil ederek en azından siyasi alanda görülen çözülmeyi durdurmaya amaçladı. Bu amaçla 1908 yılında Meşrutiyet yeniden ilan edildi. Böylelikle Osmanlı tebaasını oluşturan bütün unsurlar meclis içinde temsil hakkına kavuşarak, İttihad-ı Anasır arasında birlik sağlanmaya çalışıldı. Biz bu çalışmamızda, Osmanlı tebaasının bir unsurunu oluşturan Musevi cemaatinin 1908 ile 1912 yılları arasında Osmanlı Mebusan Meclisi'nde kimler tarafından temsil edildiğini ve bu mebusların ne tür faaliyetler içerisinde bulduklarını genel hatlarıyla incelemeye çalıştık. Bu dönemde Yahudi mebusların ayrışmadan çok Osmanlı ile aynı kaderi yaşamaya istekli oldukları sonucuna ulaştık. Çalışmamızda Meclis-i Mebusan Zabıt Kayıtları ve konu ile ilgili literatürden yararlandık.

**Anahtar Kelimeler:** *Meclis-i Mebusan Zabıt Kayıtları, Yahudi Mebuslar, II. Meşrutiyet*

### **Jewis Deputies in the Meclis-i Mebusan and Activities (1908-1912)**

### **Abstract**

In the 19th century the Ottoman Empire management by including all the elements of society, at least in the political sphere was used to stop resolving seen. For these purposes again was declared constitutional monarchy in 1908 and all the elements that make people gained the right to representation in the parliament. In this study, the Jewish community is represented in parliament by whom, and we tried to figure out what kind of work they do in the parliament (1908-1912). During this period, rather than the decomposition of the Ottoman Jewish deputies are willing to live with the same fate

---

\* Okutman, Akdeniz Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Antalya

concluded. In our study, we have benefited from the official records of Meclis-i Mebusan and literature on the subjects.

**Keywords:** *Official Records of Meclis-i Mebusan, Jewish Deputies, Second Constitution*

## Giriş

Osmanlı Devleti özellikle 19.yüzyılın ortalarından itibaren, dünyadaki gelişmelere paralel olarak birtakım değişimleri tecrübe etti. Bu hareketler daha çok imparatorluğu tek ve sağlam bir çatı altında tutabilme kaygısını taşıyordu. Çok dillilik, çok dinlilik ve farklı mezheplerin toplamından oluşmuş Devlet-i Âli geniş sınırlarını önemli ölçüde kaybediyordu, ama halen kozmopolit yapısını koruyordu. Bu çok renkliliği muhafaza edebilmek her şeyden önce çağın gereklerini yerine getirmek ve toplumdan gelen taleplere cevap verebilmekle mümkün olabilirdi.

Bu noktadan hareketle bazı çalışmalar yapıldı. Bunların en önemlisi yönetimde yapılmak istenen değişikliklerdi. Sonuçta ‘Meşrutiyet’ Osmanlı siyasal yaşamının bir parçası oldu. Ancak ilk deneyim uzun ömürlü değildi. Osmanlı Devleti’nde 1876 yılında başlayan ‘Meşrutî Monarşi’ yönetimi bir yıldan biraz fazla sürecek<sup>1</sup> ardından otuz yılı aşkın bir istibdat rejimi yönetime hakim olacaktı.

II. Abdülhamid kendine göre bir yönetim tarzı belirledi. Padişah devletin ömrünü olabildiğince uzun tutabilmek için dış politikada denge siyasetine önem verirken, iç politikada otoritesini sınırlandıracak en ufak faaliyete dahi izin vermedi. Bu her şeyden önce özgürlüklerin önünü kesen, özellikle basın faaliyetlerini olabildiğince sınırlandıran bir yönetim anlayışını içeriyordu. Diğer taraftan bu anlayışı yıkacak kadrolar yine Padişah tarafından açılan okullarda yetişen öğrencilerdi. Her ne kadar II. Abdülhamid dönemi eğitim faaliyetlerinin böyle bir amacı olmasa da doğurmuş olduğu sonuçlardan biri otoriter yönetimin toplumda ortaya çıkardığı baskıyı reddeden gençlerdi.

Sonuçta Padişah ikinci defa meşrutiyeti ilan etmek zorunda kaldı (1908). Yusuf Hikmet Bayur parlamentolu yaşam deneyimimiz ile ilgili; “*Dünyada pek az hareket Osmanlı Meşrutiyeti kadar büyük ümitler doğurmuş ve keza pek az hareket doğurduğu ümitleri bu kadar çabuk ve kati olarak boşa çıkarmıştır*”,<sup>2</sup> diyor. Öyle anlaşılıyor ki, parlamento tarihimiz söylemlerle eylemlerin

<sup>1</sup> Bülent Tanör, *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, YKY, İstanbul, 15. Baskı Ekim 2006, s. 121.

<sup>2</sup> Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi*, Cilt-1, Kısım-2, TTK, Ankara, 1991, s. 61.

birbiriyle örtüşmediği bir mecrada seyretmiştir. Bu seyrin izdüşümlerinde meşrutiyet deneyimleri yer alır. Aynı zamanda bu durum parlamentodaki genel görünümü yeniden gözden geçirmeyi, nasıl bir süreç izlendiğini, çalışmaların neleri kapsadığını belirlemeyi gerekli kılar. Bu noktadan hareketle bizim çalışmamız İkinci Meşrutiyet döneminde, meclisi oluşturan çok renkliliğin ve görece tek sesliliğin bir sonucu olarak Musevi Mebusların çalışmalarını kapsayacak. Bu yapılırken 1908 ile 1912 yılları arasında Mebusan Meclisi'nin dört çalışma dönemi dikkate alınacaktır.

“1908-1912 yılları arasında Meclis-i Mebusan'ın çalışma süresi dört toplantı yılından oluşmaktadır. 17 Aralık 1908 tarihinden başlayan birinci toplantı yılı 1876 Anayasası'nın bu süreyi dört ay belirlemesine rağmen sürekli uzatmalarla 21 Ağustos 1909 tarihinde sona ermiştir. Yaklaşık 8,5 ay süren bu toplantı yılında 1876 Anayasası'nda önemli değişikliklere gidilmiş, Meclis dolayısıyla yasama yürütmenin önüne geçmiştir. Bu düzenlemelerle meclisin çalışma süresi altı aya çıkarılmıştır. Meclisin ikinci toplantı yılı 14 Kasım 1909- 28 Haziran 1910, üçüncü toplantı yılı 14 Kasım 1910- 3 Haziran 1911, dördüncü ve son toplantı yılı 14 Ekim 1911- 18 Ocak 1912 tarihleri arasında olmuştur.”<sup>3</sup>

Bu dört dönem içerisinde Osmanlı Parlamentosu'nda dört Musevi mebus; Emanuel Karasu, Nesim Mazliyah, Albert Feraci ve Sason Efendiler görev almışlardır. Mecliste birinci, ikinci ve üçüncü dönem meclis çalışmalarında önce Selanik'ten ardından İstanbul'dan mebus seçilen Emanuel Karasu Efendi içlerinde en renkli simadır<sup>4</sup>. Emanuel Karasu 1863 yılında İzrail Karasu'nun oğlu olarak Selanik'te doğmuş, Alyans İzrail Mektebi'ni bitirmiş, avukatlık yapmış ve ticaretle uğraşmıştır. Bella isimli bir hanımla evli olan Emanuel Karasu'nun dördü kız, üçü erkek yedi çocuğu vardır.<sup>5</sup> Mason örgütünde 'Macedonia Rivorto' locasına girmiş, İttihad ve Terakki Cemiyeti'nin mason localarıyla işbirliğini sağlamıştır. Kendisi de İttihad ve Terakki Cemiyeti üyesi olan Karasu, 17 Kasım 1908 tarihinde 257 oy alarak Selanik'ten mebus seçilmiş ve Nafia Encümeni Reisliği yapmıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında işe

<sup>3</sup> Kenan Olgun, “Osmanlı Meclis-i Mebusan'ında Ara Seçimler (1908-1912 Dönemi)”, *ATAM*, Sayı:82, s.8.

<sup>4</sup> Feroz ahmad, Dnakward A. Rustow, “İkinci Meşrutiyet Döneminde Meclisler: 1908- 1918”, *Güney- Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi* 4-5, İstanbul Üniversitesi Basımevi, İstanbul:1976.

<sup>5</sup> Naim A. Gülerüz, *Toplumsal Yaşamda Türk Yahudileri*, Gözlem, İstanbul, 2012 s. 125

müfettişi olan Karasu Efendi<sup>6</sup> bu sırada büyük bir servet biriktirmiştir.<sup>7</sup> İttihatçı liderlerin yurtdışına kaçması sonrasında İtalya'ya gitmiş ve Trieste'ye yerleşmiştir. Bir süre sonra Rodos'a yerleşen Karasu, burada kurmuş olduğu tuğla işletmesinin iflasıyla İstanbul'a dönmüş ve ekonomik yokluk içinde İstanbul da ölmüştür. Arnavutköy Sefaret Mezarlığı'na 1 Haziran 1934 yılında defnedilmiştir.<sup>8</sup>

Bu dönem içerisinde görev alan bir diğer Musevi mebus Nesim Mazliyah(Matzliyah) Efendi idi. Yusuf Mazliyah Efendi'nin oğlu olan Nesim Mazliyah 1878 tarihinde Manisa'da dünyaya geldi. Hukuk Mektebini bitirmiş, Selanik Ticaret Mahkemesi üyesi iken seçimlere katılmıştı. Selanik Polis Akademisi'nde öğretmen olarak "Kamu Hukuku ve Kapitülasyonlar" konusunda dersler vermiştir.<sup>9</sup> 1 Kasım 1908 tarihinde 184 oyla İzmir'den mebus seçilmiştir. Meclis-i Mebusan'da Muvakkat Katiplik, Rüşumat Encümeni Zabıt Katipliği görevlerinde bulunmuştu. İkinci ve üçüncü dönem meclis çalışmalarına yine İzmir mebusu olarak katılmıştır.<sup>10</sup> 1911 yılında Avram Fresko'nun kızı Vıda Ogustin ile evlenen Nesim Mazilyah, 16 Eylül 1931 yılında Beyrut'ta öldü. 29 Eylül 1931 tarihinde Ulus Sefarad Musevi Mezarlığı'na defnedildi.<sup>11</sup> Nesim Mazilyah az sayıdaki Musevi mebusların çalışkan ve enerji dolu olanıydı. Nesim Mazilyah Hüseyin Paşa'nın

---

<sup>6</sup> İhsan Güneş, *Türk Parlamento Tarihi*, Cilt-2, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları No:15, Ankara, 1998, s. 514. İhsan Güneş Emanuel Karasu'nun Trieste'de 1934 yılında öldüğünü yazmaktadır; ancak Roni Margulies'in yaptığı çalışma bu bilgileri doğrulamamakta. Bkz. Roni Margulies, "Emanuel Karasu Biyografisine Bir Başlangıç", *Toplumsal Tarih*, 21 (Eylül 1995), s. 24-29. Margulies, çalışmasında E. Karasu'nun İstanbul Arnavutköy Sefaret Mezarlığı'ndaki kabrinin fotoğrafını paylaşmış ve Karasu'nun damadı Hayirel ile yaptığı görüşmelere değinmiştir.

<sup>7</sup> Feroz Ahmad, *İttihat ve Terakki (1908- 1914)*, Kaynak Yay, 8. Baskı, İstanbul, 2010, s. 211

<sup>8</sup> Margulies, *a.g.m.*, s. 26; Yine Karasu biyografisi ile ilgili olarak bkz. Edhem Eldem, "Emanuel Karasu Biyografisine Bir Devam (?)", *Toplumsal Tarih*, Sayı 4/23 İstanbul, 1995, s. 43-45; R. Margulies, "Hüseyin Cahit'in Ağzından Emanuel Karasu", *Toplumsal Tarih*, Sayı 5/26, İstanbul 1996, s. 55.

<sup>9</sup> Halil Erdemir, *Manisa Yahudileri ve Dünyaya Açılmalarına Giriş*, Celal Bayar Üniversitesi Rektörlük Matbaası, 1. Baskı Manisa, 2009 s. 169; yine Manisa Yahudileri hakkında çok daha kapsamlı bir çalışma için bkz. Feridun M. Emecen, *Unutulmuş Bir Cemaat: Manisa Yahudileri*, Eren Yay, İstanbul, 1997.

<sup>10</sup> Güneş, *age*, s.261.

<sup>11</sup> Moiz Mizrahi, "Sovre la Tomba del Deputado de İzmir Maestro Nesim Efendi Masliah", *Şalom*, 21 Ağustos 1952'den aktaran Güleriyüz, *a.g.e.*, s. 126.

danışmanlığını yapmıştır. Temmuz 1908 Devrimi'ni izleyen günlerde dokuz ay *İttihad* gazetesini ve daha sonra kısa süre yayımlanan *Hür Adam*'ı çıkarmıştır.<sup>12</sup>

Albert Feraci Bey de yine mecliste görev alan Musevi mebuslardandı. 13 Mayıs 1854 yılında Siroz (Seres)'da dünyaya gelen Feraci Efendi, özel okullarda eğitim görmüştür. Hukuk eğitimi almış, avukatlık yapmıştır. 1877 yılında evlendiği ve iki çocuğunun annesi Hanriyet Hanım'ın vefatıyla 1890 yılında Alyans Okulu öğretmenlerinden İda Abramowitz ile evlendi. İda Hanım'dan da bir oğlu ve bir kızı oldu.<sup>13</sup> 8 Aralık 1908 tarihinde 461 oyla İstanbul'dan mebus seçilmiş, Muvazenei Maliye Encümeni Reisliği yapmıştır. İkinci devrede de mebusluk görevini sürdürmüştür.<sup>14</sup> Mebus seçildiğinde Fecari Efendi Reji Hukuk Müşaviri idi.<sup>15</sup> Feraci, 5 Aralık 1918 Perşembe günü İstanbul'da vefat etti ve Şişli İtalyan Musevi Mezarlığı'na defnedildi.<sup>16</sup>

Musevi mebusların bir diğeri Sason Efendi ise 1875 yılında Erkel Efendi'nin oğlu olarak Bağdat'ta dünyaya gelmiştir. Londra ve Viyana'da tahsil gören Sason Efendi Nahiye Müdürlüğü görevini yürütmüştür. 30 Aralık 1908 tarihinde 62 oyla Bağdat'tan mebus seçilmiştir. İkinci ve Üçüncü Devrede de mebusluk görevini sürdüren Sason Efendi, Meclis-i Mebusan'ın Birinci Devresi'nde Rüsumat Encümeni Reisliği'nde bulunmuştur. Ziraat Nezareti Müsteşarlığı da yapan Sason Efendi, üçüncü devrede Kütüphane Encümeni Reisliği yapmıştır. Ayrıca Osmanlı Vapur Şirketi'nde yönetici olarak çalışmıştır.<sup>17</sup>

Bu dönemde Osmanlı parlamentosunda Bohor Eskenazi'nin de ayan üyesi olarak görev yaptığını görüyoruz.<sup>18</sup>

---

<sup>12</sup> Hasan Kayalı, *The Jews of The Ottoman Empire*, 'Jewish Representation in the Ottoman Parliaments', Ed. Avigdor Levy, The Darwing Press, Inc, Princeton, New Jersey, s. 512. Ayrıca Nesim Mazliyah Efendi ile ilgili bkz. Çetin Yetkin, *Türkiye'nin Devlet Yaşamında Yahudiler*, AFA Yay, İstanbul, 1992, s. 162-165.

<sup>13</sup> Kenan Olgun, *1908 Meclisi Mebusan Seçimleri ve Mebusların Meclisteki Temsili*, Rumeli Platformu, İstanbul, 2010, s.7'den aktaran Gülerüz, a.g.e. s. 123.

<sup>14</sup> Güneş, *age*, s.403.

<sup>15</sup> Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler, İttihat ve Terakki Bir Çağın, Bir Kuşağın, Bir Partinin Tarihi*, Cilt-3, Hürriyet Vakfı Yayınları, 1. Baskı, Temmuz 1989, İstanbul, s.163.

<sup>16</sup> Gülerüz, *age*, s. 124.

<sup>17</sup> Kayalı, *age*, s.512.

<sup>18</sup> Bohor Eskenazi için bkz. Gülerüz, *age*, 129-131.

### 1. Birinci dönem meclis çalışmalarında Musevi mebuslar

Bu dönem meclis çalışmalarında Musevi Mebuslar daha çok Girit sorunu ve mali konular müzakere edilirken söz almışlar, görüşlerini ifade etmişlerdir. Birinci dönem meclis çalışmalarında parlamentoda Selanik Mebusu Emanuel Karasu, İstanbul mebusu olarak Albert Feraci, İzmir'den seçilen Nesim Mazliyah ve Bağdat mebusu Sason Efendi çalışmalara katıldılar. Özellikle bu dönem içerisinde 1908 yılı dış borç alımı konusunda Cavit Bey ile Emanuel Karasu arasında görüş ayrılıkları ortaya çıktı. 1908 İstikrazı (Dış Borçlanma) ile ilgili Maliye Encümeni'nin hazırladığı mazbata 17 Şubat 1909 tarihinde meclis gündeminde tartışıldı. Mazbatayı düzenleyen Muvazene-i Maliye Encümeni Cavit Bey bir emrivaki karşısında kaldıklarını belirtti. Bu emrivakinin hükümetin kanunlara riayet etmeksizin Meclis-i Mebusan'a gönderdiği bir istikrazın hasıl edeceği meblağın tamamen alınmış ve sarf edilmiş olmasından ibaret olduğunu dile getirdi. Daha sonra dış borçlanmaya değinen Cavit Bey, 1856 yılında ilk defa aldığımız dış borçların belli bir süre sonra artık ödenemez hale geldiğini, bunun devleti iflasa sürüklediğini, Düyunu Umumiye ile birlikte dışarıda kaybettiğimiz itibarı bir nebze olsa geri kazandığımızı söyledi. 1883, 1884 yılından 1907, 1908 senesine kadar her sene bir, bazı senelerde iki istikraz yapıldığını, bu borçlanmanın yatırıma dönüşmemesinin daha ağır şartları memleketin sırtına yüklediğini, bu durumun 10 Temmuz hadisesine kadar devam ettiğini belirtti. Vuku bulan hadise ile birlikte hakkını arayan bir memur profilinin ortaya çıktığından bahseden Cavit Bey, bunun sonucunda yeni bir yapılanmaya gidilmesi gerektiğinden hareketle yeni bir istikraz mukavelesinin hazırlandığını dile getirdi. Bu beyanatında Cavit Bey kendilerinin yapmış oldukları istikrazın *"mebaliği hasulasını en nafi olan bir şeye sarf ettiklerinden"* söz etti. Böylelikle meşrutiyet idaresinin tahkim ve takviye edildiğini, İstanbul'da memurların ve askerlerin şikayetlerini azaltmaları için dış borçlanmaya gittiklerini söyledi. Kendilerinin bu güne kadar yaptıkları dış borçlanmaların hiç birinde bir hatanın görülmemiş olmasının bundan sonraki dış borç alımlarında meclisin desteğinin sağlanması noktasında bir teminat olarak görülmesi gerektiğini belirtti. Daha sonra vekiller konu ile ilgili fikirlerini beyan ettiler, çekinceleri dile getirdiler. Emanuel Karasu layihanın madde madde değerlendirilmesini, ülke menfaatlerine uymayan maddelerin kabul edilmemesini önerdi. Bu öneri oy çokluğu ile reddedildi. Bu görüşmelerde özellikle yeni göreve getirilen Maliye Bakanı'nın müzakerelere katılmaması, aynı zamanda soruları Cavit Bey'in yanıtlaması ve Emanuel Karasu ile fikir

ayrılıkları dikkat çekmiştir. Yine Emanuel Karasu Efendi'nin 10. maddenin değiştirilmesi noktasındaki talebi kabul görmemiştir. Ancak konu ile ilgili görüşmelerde Karasu Efendi, hükümetin Osmanlı Bankası'nda bulunan 50 bin tahvilin satışını 83,5'tan satmak yerine 91,5 liradan satma imkanının olabileceği, başka bankalardan da fiyat alarak bir rekabet ortamının yaratılabileceğini öne sürmüştür.

Nesim Mazilyah Efendi'de hükümetin Osmanlı Bankası ile yapmış olduğu sözleşmenin aleyhimize birçok madde içerdiği, fakat bir emrivaki karşısında bulunduğumuz için bunları aynen kabule mecbur olduğumuzu dile getirir. Bu anlamda maddi zararların kabul olunabileceğini, ancak hükümetin haysiyetine, şan ve şerefine, hakimiyetine dokunacak durumların hiçbir vakitte kabul olunamayacağını söylemekteydi.

Sonuç itibariyle 1908 istikraz görüşmelerinde 184 mebus oy kullanmış, 144 aza kabul, 40 aza ise red oyu vermiştir. Böylelikle kanun 144 oyla kabul edilmiştir.<sup>19</sup>

Bu açıklamalarda hassasiyetleri göz önüne aldığımız zaman İttihad ve Terakki Cemiyeti sözcülerinin dış borçlanmayı gerek meşrutiyet idaresinin tahkimi açısından, gerekse rejimin sürdürülmesi noktasından gerekli gördükleri, onu yeni düzenin araçlarından biri olarak algıladıkları anlaşılır.

Yine bu dönem içerisinde bir kısım askerin Selanik'ten Çatalca'ya inmesinden dolayı değişik makam ve mevkilerden gelen telgraflar münasebetiyle Nesim Mazilyah Efendi 18 Nisan 1909 tarihinde meclis oturumunda söz almıştır. Önce gelen telgraflardan milletin meşrutiyet ve hürriyeti daima muhafazaya âmâde olduğunu ispat ettiğinden bahseden Nesim Efendi yine milletin, hiçbir surette hükümetin, Meclis-i Mebusan'ın ve de gazetelerin gerçek dışı neşrettikleri haberlere aldanmadıklarını ispat ettikleri sonucunu çıkarır. Konuşmasında hükümeti de eleştiren Nesim Efendi; "*Hükümet, milleti aldatmıştır. Meclis-i Mebusan dahi halkı aldatmıştır,*" demektedir. Özellikle hükümetin '31 Mart Olayı' karşısında etkin önlemler almamasından, gazetelerin 'tebdil-i lisan' etmelerinden yakınmaktadır. Meclis-i Mebusan'ın yeni kabinenin meşrutiyete aykırı olarak kurulduğunu bildiği halde bir beyanname neşretmekle yetindiği, birçok mebusun hürriyet sözcüsü kesilmiş olmasına rağmen meşrutiyetin alenen göstergesi olan meclise gelmediğinden yakını. Kendisinin 31 Mart Olayı'nın yaşandığı tarihin ilk günü ve diğer

<sup>19</sup> MMZC (Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi), C:1, D:1, İS:1, 4 Kanunuevvel 1324- 9 Şubat 1324, s. 650-676.

günlerde mecliste olduğundan bahseden Nesim Efendi, “*Bendeniz buraya ilk günü geldim. Hanginiz buraya gelip cesaretle söz söyleyebildiniz?*”, diye sorar. 31 Mart Olayı’nı ‘hilaf-ı meşrutiyet’ olarak gören vekil, bunun meclis tarafından düzeltilmemiş olmasını anlayamamıştır. Sözlerini şöyle bitirir; “*Hep buraya geldiğimiz vakitte hürriyeti kanımızla, son damlamıza kadar muhafaza ve müdafaa edeceğimize hepimiz yemin ettik. Hangimiz müdafaa ettik? Ben bu mecliste bu halde bulunduğumdan dolayı teessüf ediyorum.*”<sup>20</sup>

Bilindiği üzere 13 Nisan 1909 tarihinde Taşkılla’da Dördüncü Avcı Taburu askerlerinin ayaklanması ile İstanbul’da 31 Mart İsyanı olarak adlandırılan olay yaşanmıştı. İsyanın birinci günü Ayasofya Meydanı’nda meclis azalarından Lazkiye Mebusu Emin Aslan Bey ve Adliye Nazırı Nazım Paşa öldürüldüler.<sup>21</sup>

“*Hatası gayr-i muayyen, günahı nâ-malûm*” olarak hayatlarını kaybeden vekillerin herhangi bir suçları bulunmuyordu. Emin Aslan Bey, Hüseyin Cahit’e benzetilerek öldürülmüş, Nazım Paşa ise yanlış zamanda yanlış yerde bulunmanın bedelini hayatıyla ödemişti.

Bu nedenle Nesim Mazilyah Efendi meclisin olaylara karşı takınmış olduğu tavrı tenkit etmiştir. Hayatlarını meşrutiyete adadıklarını söyleyen, meşrutiyetin sözcülüğünü yapan, bir yerde meşrutiyetle birlikte ‘erişti nevbahar eyyamını’ dillerinden düşürmeyenlerin meclis çalışmalarına katılmayarak, eylemleriyle kendi söylemlerini yalanladıklarını ima etmiştir.

Mecliste bu dönem içerisinde ele alınan konulardan biri tensikat meselesiydi. Teşkilat ve tensikat dolayısıyla açıkta kalan memurin, hükkam (hakimler) ve ketebe (katipler) hakkında layihayı kanuniye ile ilgili 29 Mayıs 1909 tarihli oturumda Cavit Bey, lüzumsuz memurlardan ve boş yere bütçeye yük getiren adamlardan artık arınma vaktinin geldiğini belirtmişti. “*Tensikat meselesi, bir mesele-i maliye değildir*”, diyor, diğer taraftan tensikat meselesinin kendileri için hayati olduğunu söylüyordu. Tensikatın hangi esaslara göre yapılacağını da anlatan Cavit Bey, konuşmasının sonunda, “*bizim takip etmediğimiz bir kanun, bir esas varsa, o da esas intikamdır,*” diyor; önyargısız konunun değerlendirildiğinden, bu yapılırken niteliğin esas alındığından söz ediyordu.

Bunun üzerine yine Selanik mebusu Emanuel Karasu söz aldı. Adalete göre hareket edilmesi gerektiğini dile getirdi. Haddizatında bunun öznel bir

<sup>20</sup> MMZC, C:3, D:1, İS:1, 28 Mart 1325- 14 Mayıs 1325, s. 80-82.

<sup>21</sup> Necmettin Alkan, *Selanik İstanbul’a Karşı*, Timaş Yay, İstanbul, 2011, s. 183.



yargıya dayandığını, memurların neye göre ehil olup olmadıklarının nasıl değerlendirileceğinin bilinmediğinden yakındı. Dolayısıyla haksızlıkların olabileceği kaygısını taşıdığını dile getirdi. Alışılmış düzenin bir günde yıkılmasının toplumun intizamını bozmasından endişe duymaktaydı. “*Borç ödemek başka, insan ayırmak başkadır*”, diyordu. Sözlerini, “*Bendeniz tamamiyle bu sureti tesviyeye ne vicdanen, ne kanunen, ne de adaleten muvafık görmediğim için kabul etmiyorum,*” diyerek bitirdi. Emanuel Karasu, tedirgin olduğu kanun hakkındaki çekincelerinde haksız sayılmazdı. Kendisinin de içinde yer almış olduğu cemiyet, Tensikat Kanunu ile rakip gördüğü ya da kendisine taraftar bulmadığı memurları tasfiye etmeye başlamıştı.<sup>22</sup>

Karasu'nun bu eleştirilerini Cavit Bey, “*Hükümet bu adamları istediği zaman dışarı çıkarmaya hür ve muhtardır*”, diyerek yanıtladı. Ancak hükümetin bu yetkisini kullanmadığını tazminatı nakdiye verilerek bu insanların görevlerine son verileceğini söylüyordu.<sup>23</sup>

Girit meselesi münasebetiyle değişik vilayetlerden gelen telgraflar Meclis'in 29 Temmuz 1909 tarihli oturumunda okundu. Bu telgraflarda yurdun dört bir tarafından gelen mesajlarda, Osmanlıyı teşekkül eden değişik mezheplerden, değişik ırklardan Girit'ten vazgeçemeyeceğimiz yönünde dilekler meclise iletilmekteydi. Bu konu ile ilgili gelen telgrafların birinde 1645 yılından 1669 yılına kadar her bir taş için şehit vermek suretiyle yirmi beş sene savaşarak alınan Girit'ten kesinlikle vazgeçilemeyeceği dile getirilmekteydi. “*Mahvoluruz, Girit'i vermeyiz,*” deniyordu.<sup>24</sup>

Bu iletileri milletvekilleri büyük bir memnuniyetle karşılıyor, gelen telgrafların hislerine tercüman olduğunu söylüyorlar ve sonuçta coşkuyla alkışlıyorlardı. Diğer taraftan konu ile ilgili görüşlerini de belirtmekteydiler. Emanuel Karasu Efendi de söz aldı. Vatandan bir parça verilmek gerekiyorsa bunun ancak savaşla olabileceğini söyledi. “*Eğer bugün vekaletimiz namına burada bir söz söylemek lazım gelecek olursa Osmanlılık namına odur ki,*

---

<sup>22</sup> Örneğin, Meclis-i Maarif eski üyesi Halil Kemal Bey'in deneyimli bir devlet memuru olmasına rağmen nasıl kadro dışına çıkarıldığı ve aynı zamanda mazuliyet maaşına da bağlanmadığı ile ilgili olarak bkz. (Halil Kemal Bey'in Maarif Nazırı Nail Bey ile ilgili iddiaları da mecliste ayrı bir tartışmanın konusu olacaktır) Erkan Tural, *II. Meşrutiyet Döneminde Devletin Restorasyonu Bağlamında 1909 Teşkilat ve Tensikat Kanunu*, (Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi), İzmir 2006, s. 79-80.

<sup>23</sup> MMZC, C:4, D:1, İS:1, 16 Mayıs 1325- 11 Haziran 1325, s.20-27.

<sup>24</sup> MMZC, C:5, D:1, İS: 1, 13 Haziran 1325- 16 Temmuz 1325, s. 570-587.

*hukuk-ı vatani son dereceye kadar muhafaza için biz dahi alenen bu Meclis-i Âli`de onlar gibi beyan etmeliğimiz vazifemizdir,”* diyordu.<sup>25</sup>

Gerek tensikat meselesinde gerekse Girit sorununun görüşülmesinde Emanuel Karasu ve Nesim Efendi`nin takınmış olduğu tavır oldukça önemlidir. Nitekim bir fırkada aynı yönde yürümeyen bireyler yalnızlaşır. Belki bu durumun farkında olan vekiller birlik dilini devletin akıbeti belli olmadan bozmamışlar, bu dili kendi varlıkları açısından olduğu kadar, devletin geleceği açısından da gerekli görmüşlerdir.

### **İkinci dönem meclis çalışmaları**

İkinci dönem meclis çalışmaları 14 Kasım 1909 yılı ile 28 Haziran 1910 tarihini kapsamaktadır.<sup>26</sup> Bu dönemde bayındırlık hizmetlerinin önemi ve mali konularda mebuslar görüşlerini dile getirmişlerdir.

1326 (1910) yılı bütçe görüşmelerinde Emanuel Karasu Efendi, masrafların arttığı buna karşılık gelirlerdeki artışın giderleri karşılamaktan uzak olduğu yönünde bazı mebusların eleştirilerine karşı söz almış, oldukça parlak bir istikbal tasavvurunda bulunmuştur. Masrafların artmasına rağmen telaş gösterilecek bir durumun söz konusu olmadığından bahsedecektir. Özellikle alınan borçların fen işlerinde, eğitimde, adliyede, harbiye de yapılacak yatırımlarla geri kazanımının oldukça fayda sağlayacağını, dolayısıyla borçlanmadan öyle zannedildiği gibi çok korkulacak bir durumun söz konusu olmadığını dile getirir.<sup>27</sup>

Diğer taraftan 1326 (1910) Senesi bütçe kanunu layihası görüşmeleri sırasında Albert Feraci Efendi hükümet sözcüsüydü. Kendisi 28 Nisan 1910 tarihli Meclis oturumunda yapmış olduğu açıklamada dış borçlanma için mebusların desteğini istemekteydi. Memleketin dış borç alımlarında her sene borçların tesviye edilmesine yetecek kadar bir gelirin olduğu bahsetti. Diğer taraftan neden istikraza gerek duyulduğunu da açıklıyordu. Memleketin yollara gereksinimi olduğunu, iç güvenliği sağlamak için, sınırların emniyetini temin etmek için yollara ihtiyaç duyulduğu belirtti. Yol olmayınca her yerde lazım olduğu vakitte güvenliğin temin edilemeyeceğini, eğitimin düzenlenemeyeceğini, ‘ittihad-ı milli`nin lazım geldiği kadar

---

<sup>25</sup> A.g.z, s.570-587.

<sup>26</sup> Olgun, *agm*, s. 8.

<sup>27</sup> *MMZC*, C:4, D:1, İS:2, 29 Mart 1326- 24 Nisan 1326, s. 356358.

sağlanamayacağını söyledi. Bu nedenle sekiz milyon lira istikraz için mebuslardan hükümet adına destek istemekteydi.<sup>28</sup>

10 Mayıs 1910 tarihinde Umur-ı Nafia ile ilgili kanun layihası görüşmelerinde Necip Draga Bey'in yokluğunda kanun savunmasını Nesim Mazliyah Efendi yapmıştır. Bu oturumda bazı mebusların gümrük muafiyetini kabul edemeyecekleri yönünde açıklamaları olmuştur. “*Memleketimize usulü serbesti yerine usulü himayeyi ithal etmek lazımdır*”, denmekteydi. Nesim Bey bu tavrı eleştirmektedir. Dışarıdan getirilen malzemelerin gümrük vergisinden muaf tutulması taraftarıydı. Tavırlarından doğal olarak İttihat ve Terakki Partisi'nin politikaları derinden sezilmekteydi.<sup>29</sup>

### Üçüncü ve dördüncü dönem meclis çalışmaları

Her bütçe görüşmelerinde olduğu gibi 1327 (1911) yılı bütçe görüşmelerinde de Emanuel Karasu Bey söz aldı. Konuşmasında güçlü bir devlet için ziraatın geliştirilmesi, ticaretin teşvik edilmesi, milletin şan ve şerefini muhafaza etmek için askeri kuvvetlerimizin takviye edilmesi gerektiğini belirtti.

Siyonizm konusunda da düşüncelerini açıklayan Emanuel Efendi, bu konunun ehemmiyetsiz olduğunu dile getirmiştir. Musevilerin buldukları her memlekete bağlılıkları olduğunu, İtalyan Musevilerinin İtalya'ya, sakin oldukları vatanlara merbutiyetleri bulduklarını, ancak Musevilerin Osmanlılara karşı daha bir muhabbetlerinin olduğunu söylemekteydi. Sözlerini, “*Musevilerin birçok yerden kovulduğu bir zamanda bu ülke, bu Osmanlılar bizi kabul ettiklerini daha hali sabavetimizde gözlerimizi açar açmaz öğrenmiştik,*” diyerek bitirdi.<sup>30</sup>

Iacovella, Ramsaur'un Jön Türkler<sup>31</sup> ile ilgili yapmış olduğu çalışmayı<sup>32</sup> referans alarak Karasu'nun diğer Musevi mebuslar gibi, en önce ve en çok Türk olmaya sürekli özen gösterdiğini, bunun Türk Yahudilerinin geleneksel davranışlarını oluşturduğunu yazar. Jacob Landau'ya göre ise; “*Türk milliyetçisi ve mason olarak Karasu, siyonizme hiçbir yakınlık duymuyordu.*

<sup>28</sup> MMCZ, C: 4, D:1, İS:2, 29 Mart 1326- 24 Nisan 1326, s. 437-438.

<sup>29</sup> MMCZ, C:5, D:1, İS:2, 26 Nisan 1326- 22 Mayıs 1326, s. 72-73.

<sup>30</sup> MMZC, C:3, D:1, İS:3, 2 Şubat 1326(1910)- 26 Şubat 1326(1910), s.444-449.

<sup>31</sup> Ernest Ramsaur, *The Young Turks. Prelude to the Revolution of 1908*, Princeton,1957, s.108-109; aktaran, Iacovella, *age.*, s. 40.

<sup>32</sup> Angelo Iacovella, *Gönye ve Hilal İttihad-Terakki ve Masonluk*, Çev: Tülin Altınova, 2. Baskı, Tarih Vakfı, İstanbul, 2005, s. 40.

(...) Ona karşı bir tavır da almadı. Bununla birlikte, siyonizmin Osmanlı çıkarlarıyla yeterince bağdaşmamasından hareketle, Karasu yakın olduğu Osmanlı yönetici çevrelerinde siyonizm davasına yardımcı olmadı.”<sup>33</sup> Bu tutuma Karasu'nun meclisteki söylemleri iyi bir örnek teşkil etmekte, Landau'nun yargılarını doğrulamaktadır.

Yine 1327 (1911) yılı Dahiliye Nezareti bütçe görüşmelerinde söz alan Kudüs mebusu Ruhi el Halidi Bey Siyonizm meselesini gündeme taşımıştır. Konuşmasında siyonizmin tarihi gelişimi hakkında detaylı bilgiler vermiştir. Kudüs'te devlet kurmak için her geçen gün buraya akın ettiklerinden bahsetmiş, Müslüman nüfusun sekiz-dokuz bine inerken Yahudi nüfusun seksen-doksan bine vardığını dile getirmiştir.

Bu açıklamalar üzerine konu ile ilgili Nesim Mazilyah Efendi kendisini bazı açıklamalar yapmaya mecbur hissetmiş olacak ki, şu beyanatlarda bulunmuştur. Kendisinin de Siyonizm meselesinin ortaya çıkarılmasını istediğini, memleket için tehlikeli midir, değil midir anlaşılması gerektiğini söylemiştir. “*Bu memleket yalnız Türklerin, yalnız Rumların değil, aynı zamanda Osmanlı Musevileri dahi beraber olmak üzere bütün Osmanlılarındır*”, diyerek memleket hakkında diğer anasının mülkiyeti ne derecedeyse bütün Osmanlı Musevilerinin de bağlılıklarının aynı derecede olduğunu dile getirmiştir. Daha sonra Osmanlı Musevilerinin devlete olan bağlılıklarını; “*Osmanlı Musevileri kadar, bu memlekete merbutiyeti çok ve hamiyetli vatanperverler zannederim az bulunur,*” sözleriyle açıklamıştır. Şöyle der: “*Biz o itikattayız ki, Museviler ancak Memalik-i Osmaniye'de rahat yüzü görmüşlerdir. (...) Burada refah-ı hal ile yaşayan zeki bir millet, zannederim, bu memlekete hıyanet etmez. Bu memlekete daha ziyade hizmet eder ve Musevilerden ziyade dost adam bulamazsınız.*”<sup>34</sup> Gerçekten de Osmanlı Musevi toplumu, üretim alanlarındaki başarılarıyla, sanattaki yaratıcılık ve ticari kabiliyetleriyle değerli olduklarını göstermişlerdir.<sup>35</sup>

<sup>33</sup> Aktaran Iacovella, *age.*, s. 31.

<sup>34</sup> MMCZ, C:6, D:1, İS:3, 16 Nisan 1327 (1911)- 7 Mayıs 1327 (1911), s. 553-559.

<sup>35</sup> Nesim Mazilyah Efendi'nin bu ifadeleri Eric Hoffer'in Musevi toplumu ile ilgili kanaatlerini doğrular niteliktedir. Hoffer Musevi toplumu için yaptığı genel değerlendirmede; Yahudi toplumundaki cemaat bilincine değinmekte, bilim ve aydınlanma çağının gelmesi ile Yahudiler üzerinden kalkan baskının onlar üzerinde şaşkınlık yarattığına işaret etmektedir. “*...iki bin yıldır gelenek haline gelmiş düşmanlık, Yahudi'nin Yahudi olmayan kolektif topluluklara gerçek anlamda katılmasına engel oluyordu. (...) Yahudi, hayal kırıklığını azaltmak için kendini bütün benliğiyle işine vermiş ve göç etmekten de aynı teselliye bulmuştur.*” Eric Hoffer, *Kesin İnançlılar (The True Believer)*, Çev: Erkil Günür, Plato Yay, 3. Baskı, İstanbul, 2011, s.55-56.

Meclis çalışmalarının aynı döneminde Sadrazam Sait Paşa Kabinesi beyannamesi münasebetiyle Emanuel Karasu Efendi 16 Kasım 1911 tarihli meclis oturumunda söz almıştır. Öncelikle Trablusgarp meselesi hakkında itidal gösterilmesi gerektiğini söyleyen Karasu Efendi, vaziyetin çok güç olduğunu; ancak hukukunu ve mevcudiyetini korumaya kesin bir şekilde kararlı olan bir millet için o kadar da ağır olmadığını belirtmiştir. Trablusgarp'ın müdafaa edilmesiyle yalnız milletin haysiyet ve hukukunun muhafaza edilmiş olunmayacağını, aynı zamanda bütün insanlığın muhafaza edecek kanunların korunmuş olacağını dile getirmiştir. Böylelikle Trablusgarp'ın korunmasına önemli görevler yüklenmek istenmiştir. Konunun biran önce çözüme kavuşturulması için itimat edilmiş kişilerden oluşan heyetlerin müzakerelere başlamasının gerekliliğine dikkat çekmiştir. Karasu Efendi; *“bu gibi şeylerin önü ne kadar çabuk alınırsa, gerek bizim ve gerek başkaları için o kadar faydalıdır”*, demektedir. Artık meşrutiyet devrinde yaşadıklarını, dolayısıyla memleket meselelerinde yaşanan rahatsızlıkların meclis gündeminde muhatabına ilk elden duyurabilme imkanının olduğuna değinmiş, bu durumun sorunların çözümünde etkili olacağını dile getirmiştir.<sup>36</sup>

9 Ocak 1912 tarihinde mecliste yapılan toplantıda kanun görüşmeleri çerçevesinde mebusların İttihad-i Anasır'ı oluşturan unsurları kapsayıcı bir dil geliştirdikleri anlaşılmaktadır. Bu dili benimsemeyen mebusların fırka ayrımı yapılmadan tenkit edildikleri görülüyor. Örneğin İttihat ve Terakki mebusu Halil Bey (Menteşe) diğer firkadan Abdulhamit Zehrevi Efendi'nin anasırı Osmaniye'yi oluşturan unsurların artık ekseriyet fırkasında (İttihat ve Terakki) görülmediği yönünde açıklamaları karşısında, partisinin bütün anasıra hürmeti olduğu ve bütün Osmanlıları kendi sinesinde topladığını dile getirmişti. Sözlerini; *“bir unsur, ayrıca bir unsura karşı hiçbir vakitte âmâli hasise taşıyor denemez,”* şeklinde tamamlamıştı. Bu çıkış karşısında Abdülhamit Zehrevi Efendi sözlerine açıklık getirmek zorunda kalmış, bir tespitten öte kötü niyetinin olmadığını söylemiştir. Yine Gümülcine Mebusu İsmail Hakkı Bey'in Hürriyet Perver Fırkası içerisinde Musevi bulunmadığı yönünde beyanatı meclis içerisinde tartışmaların dozunu yükseltmiş; ‘Anasır-ı Osmaniye’den birisinin alenen tahkir olunduğu şeklinde anlaşılmıştı. Bunun üzerine söz alan Musevi

---

Bu dönemde (1908-1912) Yahudi toplumuna ait bir vatan toprağının bulunmadığı dikkate alındığında Osmanlı Musevi toplumunun Osmanlı Devleti'ne bağlılıkları, bu merbutiyetteki samimiyet daha iyi anlaşılır.

<sup>36</sup> MMCZ, C:1, D:1, İS: 4, 2 Teşrinievvel 1327 (1911)- 7 Teşrinisani 1327 (1911), s. 32-34.

Mebuslardan Nesim Mazilyah Efendi şu beyanatta bulunmuştur: “*Musevi mebuslar meslek sahibidirler, iptida İttihat ve Terakki Fırkası’nda bulundular, oradan ayrılmazlar –İsmail Hakkı Bey’i kastederek- kendileri gibi değildirler. Kendileri evvelce başka fırkada idi, bugün başka fırkadadır. Yarında başka fırkaya geçer, biz geçmeyiz. O meslek sahibi değildir.*”<sup>37</sup>

Bu tartışmalardan iki sonuç kendiliğinden çıkıyor. Birincisi Osmanlılık, Osmanlı unsurunu oluşturan tüm grupları da kapsayacak şekilde bir bütünlük arz ediyordu. Bu bütünlüğün öncelikle Osmanlı Mebusan Meclisi’nde bozulmaması fırka söylemlerinin kendi politik duruşlarını aşan bir görüntüde birleşerek, birlikte yaşamak için oldukça gerekli görülüyor, aykırı sesler ise en başından susturuluyordu. Diğer taraftan çoğunluğu oluşturan gruba mensup olmanın vermiş olduğu hareket serbestliği kendileri açısından bir avantajdı ve düşüncelerini söylemekte onlara kolaylık sağlıyordu.

Bu tutumu en azından imparatorluğun son yıllarına kadar Yahudi tebaanın devam ettirdiğini söylemek mümkündür. Nitekim 1919 yılı mebus seçimleri sırasında da Osmanlı Yahudi tebaasının Ermeni ve Rum tebaanın aksine seçimlere katıldıkları görülmektedir. Hahambaşı Vekili İzak Azyel (Aryel)’in seçimlere katılmanın caiz olmadığını söylemesine rağmen bu telkine riayet edilmediği unutulmamalıdır.<sup>38</sup>

### Sonuç

1908-1912 yılları arasında Osmanlı Mebusan Meclisi’nde Musevi mebusların çalışmalarını ve oturumlarda yapmış oldukları konuşmaları değerlendirdiğimizde şöyle bir durumla karşılaşırız: Her şeyden önce mecliste görev alan dört Musevi mebusun hepsi İttihat ve Terakki üyesiydi. Söylemleri bu partinin söylemlerini yansıtıyor, kimi yerde partinin politikaları tabii olarak vekiller tarafından savunuluyordu. Ancak hakkını teslim etmek gerekiyor ki, bu mebuslar meclisin kendilerine tanıdığı görece özgürlükten yararlanarak parti politikalarıyla çelişen fikirlerini söylemekten çekinmediler.

Diğer taraftan bu tarihlerde devlet yeni bir siyasi atmosferde, meclis bünyesinde çalışmalar yapıyordu. Aynı zamanda birçok sorunla meclis karşı karşıyaydı. Dolayısıyla bu dönem içerisinde ele aldığımız vekillerin tavırları dönemin siyasi, sosyal, ekonomik koşulları göz önünde tutulmadan

<sup>37</sup> MMZC, C:1, D:1, İS: 4, 2 Teşrinievvel 1327 (1911)- 7 Teşrinisani 1327 (1911), s. 404.

<sup>38</sup> Erhan Yazar, *Tarihsel Dönüşüm Filistin Sorunu Temelinde Türk Dış Politikası ve İsrail Devletini Tanıma Süreci*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2006, s. 94.

değerlendirilemez. Bu nedenle dönem içersisinde meclise yansıyan olayların ardına da bakmak gerekiyor. Şüphe yok ki bu dönem içerisinde en önemli olayların başında 31 Mart Olayı gelmekteydi.

Ateşi külün altında gizleme ya da Roma yanarken lir çalma, adına ne dersek diyelim 31 Mart Olayı ardında birçok gizem bırakarak ortaya çıktı, gelişti ve aynı sır perdesiyle tarihteki yerini aldı. Sonuçları itibariyle kimilerine fayda sağladı, kimilerinin ise sonu oldu. Sadece bunlara bakılarak belki bazı çıkarımlarda bulunulabilir; ancak nihayi bir değerlendirme yapılamaz. Diğer taraftan özellikle Meclis'in olaylar karşısında sessiz kalmasını ve gazetelerin 'tebdil-i lisan' etmelerini Nesim Efendi haklı olarak anlayamadı. Meşrutiyet'in en önemli öğesi ve göstergesi olan meclisin gelişmeler karşısında istenilen seviyede önlem almadığı inancındaydı ve bu tavrı şiddetle eleştirdi.

1908 tarihi Osmanlı Devleti için bir bahar olarak görüldü. Meşrutiyet'in ikinci defa ilanı ile ortaya çıkan iyimser hava, meşrutiyet sözcülerine 'bin şevk ile nevasaz olmada' büyük istek veriyordu. Söylemler bir 'nevbaharı' müjdeliyordu. Eylemler ise aksini gösteriyor, İstanbul özelinde bütün Memalik-i Osmani de yaşanan olaylar devletin çetin geçeceğe benzeyen bir kışa hazırlandığı izlenimi veriyordu. Bu bulanıklık içerisinde Osmanlı Mebusan Meclisi'nde çalışmalar sürdürüldü. Musevi vekillerin dönemin hassas koşullarına ayak uydurarak Osmanlı Devleti'ni tek bir çatı altında tutabilmek için çalıştıkları söylenebilir. Siyonizm meselesi gibi ayrılıkçı politikaların karşısında Osmanlı Devleti'nin ve hükümet politikalarının yanında durdular. 1908-1912 yılları arasında meclis çalışmalarına katılan Musevi mebusların söylemlerinde 'İttihad-ı Anasır'ı kollayan bir yön her zaman vardı. Diğer taraftan bir fırkada aynı yönde yürümeyen bireyler çoğu zaman yalnızlaşır. Özellikle demokrasi bilinci gelişmemiş toplumlarda bu durum daha da geçerlidir. Bunun farkında olan Musevi vekiller seslerini her zaman ayarlamak durumunda kalmışlardır. Kendileri de Osmanlıyı oluşturan unsurların bir parçasıydılar. Dolayısıyla firiklerinin ardında ayrılıkçı bir isteği aramamak gerekiyor.

## KAYNAKÇA

### a. Meclis-i Mebusan Zabıt Cerideleri

*Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*, C:1, D:1, İS:1, 4 Kanunuevvel 1324- 9 Şubat 1324, s. 650-676.

*MMZC*, C:4, D:1, İS:1, 16 Mayıs 1325- 11 Haziran 1325, s.20-27.

*MMZC*, C:3, D:1, İS:1, 28 Mart 1325- 14 Mayıs 1325, s. 80-82.

*MMZC*, C:4, D:1, İS:2, 29 Mart 1326- 24 Nisan 1326, s. 356-358.

*MMCZ*, C:5, D:1, İS:2, 26 Nisan 1326- 22 Mayıs 1326, s. 72-73.

*MMCZ*, C:6, D:1, İS:3, 16 Nisan 1327 (1911)- 7 Mayıs 1327 (1911), s. 553-559.

*MMCZ*, C:1, D:1, İS: 4, 2 Teşrinievvel 1327 (1911)- 7 Teşrinisani 1327 (1911), s. 32-34.

### b. Matbu Kaynaklar

AHMAD, Feroz, *İttihat ve Terakki (1908- 1914)*, Kaynak Yay, 8. Baskı, İstanbul, 2010.

AHMAD, Feroz - Rustov Dankwart, “İkinci Meşrutiyet Döneminde Meclisler:1908- 1918”, *Güney- Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi 4-5*, İstanbul Üniversitesi Basımevi, İstanbul,1976.

ALKAN, Necmettin, *Selanik İstanbul’a Karşı*, Timaş Yay, İstanbul, 2011.

Bayur, Yusuf Hikmet, *Türk İnkılabı Tarihi*, Cilt-1, Kısım-2, TTK, Ankara, 1991.

ELDEM, Edhem, “Emanuel Karasu Biyografisine Bir Devam (?)”, *Toplumsal Tarih*, Sayı 4/23 İstanbul, 1995, s. 43-45.

EMECEN, Feridun M, *Unutulmuş Bir Cemaat: Manisa Yahudileri*, Eren Yay, İstanbul, 1997.

ERDEMİR, Halil, *Manisa Yahudileri ve Dünyaya Açılmalarına Giriş*, Celal Bayar Üniversitesi Rektörlük Matbaası, 1. Baskı, Manisa, 2009.

GÜLERYÜZ, Naim A, *Toplumsal Yaşamda Türk Yahudileri*, Gözlem, İstanbul, 2012.

GÜNEŞ, İhsan, *Türk Parlamento Tarihi*, Cilt-2, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları No:15, Ankara, 1998.

HOFFER, Eric, *Kesin İnançlılar (The True Believer)*, Çev: Erkil Günur, Plato, 3. Baskı, İstanbul, 2011.



Meclis-i Mebusan'da Musevi Vekiller ve faaliyetleri (1908- 1912)

IACOVELLA, Angelo, *Gönye ve Hilal İttihat-Terakki ve Masonluk*, Çev. Tülin Antınova, 2.Baskı, Tarih Vakfı, İstanbul, 2005.

KAYALI, Hasan, *The Jews of The Ottoman Empire*, 'Jewish Representation in the Ottoman Parliaments', Ed. Avigdor Levy, The Darwing Press, Inc, Princeton, New Jersey.

MARGULİES, Roni, "Emanuel Karasu Biyografisine Bir Başlangıç", *Toplumsal Tarih*, 21 (Eylül 1995), s. 24-29.

MARGULIES, Roni, "Hüseyin Cahit'in Ağzından Emanuel Karasu", *Toplumsal Tarih*, Sayı 5/26, İstanbul 1996, s.55.

OLGUN, Kenan, "Osmanlı Meclis-i Mebusan'ında Ara Seçimler (1908-1912 Dönemi)", *ATAM*, Sayı:82, s.8.

TANÖR, Bülent, *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, YKY, 15. Baskı, İstanbul, 2006.

TUNAYA, Tarık Zafer, *Türkiye'de Siyasal Partiler, İttihat ve Terakki Bir Çağın, Bir*

*Kuşağın, Bir Partinin Tarihi*, Cilt-3, Hürriyet Vakfı Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1989.

TURAL, Erkan, *II. Meşrutiyet Döneminde Devletin Restorasyonu Bağlamında 1909 Teşkilat ve Tensikat Kanunu*, (Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi), İzmir, 2006.

YARAR, Erhan, *Tarihsel Dönüşüm Filistin Sorunu Temelinde Türk Dış Politikası ve İsrail Devletini Tanıma Süreci*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2006.

YETKİN, Çetin, *Türkiye'nin Devlet Yaşamında Yahudiler*, AFA Yay, İstanbul, 1992.